

УДК 338.48.073

DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.77-22>**Бородіна О.М.**

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту, публічного адміністрування та маркетингу
Вищий навчальний заклад "Київський університет ринкових відносин"
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9028-8268>

Осипенко О.В.

аспірант
Вищий навчальний заклад "Київський університет ринкових відносин"
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8537-9948>

Borodina Olena

Doctor of Economic Sciences, Docent,
Associate Professor at the Department of Management,
Public Administration and Marketing
Kyiv University of Market Relations

Osyenko Oleksandr

Postgraduate Student
Kyiv University of Market Relations

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ РЕКРЕАЦІЙНИМИ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISMS OF MANAGEMENT OF RECREATION LAND RESOURCES FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE REGION

Стаття присвячена виявленню особливостей розвитку рекреаційних земельних ресурсів та обґрунтуванню організаційно-економічних механізмів їх управління та регулювання з урахуванням міжнародного досвіду, моделей і вимог. Проаналізовано вітчизняне земельне законодавство та його вплив на сприяння розвитку територій України з використанням рекреаційних ресурсів. Вивчення наукових джерел, дозволило систематизувати визначення поняття рекреаційних ресурсів як сукупність природних і антропогенних об'єктів та явищ, які можна використовувати для відпочинку, рекреації, лікування та туризму на даній території з метою ринкової комерціалізації та наповнення місцевого бюджету. Подано систему державно-регіонального управління земельними ресурсами, яка включає наступні рівні управління: загальнодержавний рівень; регіональний рівень; місцевий рівень; локальний (інституційний) рівень. У статті визначено функції, умови та фактори розвитку рекреаційних земельних ресурсів в контексті розвитку регіону та подаються рекомендації щодо вдосконалення управління потенціалом регіонального кластеру. Обґрунтовано організаційно-економічний механізм ефективної рекреаційної діяльності, який повинен враховувати сукупну дію низки об'єктивних і суб'єктивних чинників, які в тій або в іншій мірі визначають реальні умови його реалізації. Визначено, що організаційно-економічний механізм здійснення рекреаційної діяльності на основі земельних рекреаційних ресурсів реалізується через певні організаційні структури, які сприяють реалізації інтересів державних, приватних підприємств та установ на міжнародному (геополітичному), національному, регіональному і локальному (місцевому) рівнях. Аргументовано, що перспективним є застосування кластерного підходу до розвитку рекреаційних земельних ресурсів в умовах децентралізації в об'єднаних територіальних громадах. Основні висновки дослідження статті підкреслюють, що розробка ефективного організаційного механізму розвитку регіону з використанням рекреаційних ресурсів сприятиме здатності навколишнього середовища території задовольняти теперішні і майбутні потреби регіональної соціо-еколого-економічної системи.

Ключові слова: рекреаційні земельні ресурси, державно-регіональне управління, організаційно-економічний механізм, кластер, регіональна модель.

The article reveals features of the development of recreational resources and substantiates the mechanisms of their management and regulation taking into account international experience, models and requirements. The domestic land legislation and its impact on promoting the development of the territories of Ukraine with the use of recreational resources are analyzed. The study of scientific sources made it possible to systematize the definition

of the concept of recreational resources as a set of natural and anthropogenic objects and phenomena that can be used for rest, recreation, treatment and tourism in this area for the purpose of market commercialization and filling the local budget. The system of state-regional management of land resources is presented, which includes the following levels of management: national level; regional level; local level; local (institutional) level. The article studies conditions and factors of recreation resources; development in region and gives recommendations concerning improvement management of region cluster potential. The organizational and economic mechanism of effective recreational activity, which should take into account the combined effect of a number of objective and subjective factors, which in one way or another determine the real conditions for its realization, is substantiated. It is determined that the organizational and economic mechanism of the implementation recreational activities of recreational resources is realized through certain organizational structures that promote the realization of the interests of state, private, communal enterprises and institutions at the international, national, regional and local (local) levels. It is revealed that the implementation of infrastructural projects within recreation and tourism clusters in decentralization conditions and with limited budgets will be enhanced by a state and private partnership tool. The main conclusions of the research article emphasize that the development of an effective organizational mechanism for the development of the region with the use of recreational resources will contribute to the ability of the environment of the territory to meet the current and future needs of the regional socio-ecological and economic system.

Key words: recreationa land resources, state-regional administration, organizational and economic mechanism, cluster, models regional.

Постановка проблеми. Ефективність використання ресурсного потенціалу, чинників його розвитку та організації землеустрою в сучасних економічних реаліях – є одним із пріоритетних напрямів економічного розвитку, зайнятості населення та являється важливою статтею бюджетних надходжень в регіоні. У результаті сфера економічної діяльності пов'язана з використанням рекреаційних земельних ресурсів, законодавчо належить до соціально орієнтованих галузей в системі ведення економічної діяльності на рівні регіону. Тому актуальним завданням у світлі сучасних викликів є обґрунтування організаційно-економічного механізму ефективної економічної діяльності пов'язаної з використанням рекреаційних земельних ресурсів, який повинен враховувати принципи управління ресурсним потенціалом територій, як чинника розвитку в умовах децентралізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняних наукових колах теорію, методологію організації, розміщення, економічного регулювання діяльності з використанням земельних та рекреаційних ресурсів вивчали та досліджували В. Волощенко [15], Третяк А.М. [18] та інші. Їх праці зосереджені на обґрунтуванні ресурсного потенціалу, чинників розвитку та організації землеустрою на основі багатофункціональної моделі земельного кадастру та комплексного підходу до використання ресурсів. У контексті дослідження важливо зазначити, що теоретичні аспекти децентралізації та регіоналізації досліджували В. Вакулєнко, М. Орлатий, В. Куйбіда [17], І. Грищенко [13], Н. Можайкіна, І. Островський [16], А. Рекун [18]. Слід акцентувати, що сучасні здобутки вітчизняних учених зосереджені на вивченні самої сутності системи управління регіональним розвитком України в цілому.

Проте подальших розробок потребує впровадження ефективного механізму управління рекреаційними земельними ресурсами в аспектах децентралізації та регіоналізації. Це стосується окремих складників механізму управління, методів та принципів організації діяльності суб'єктів економічної діяльності. Необхідність розвитку, обґрунтування рекомендацій щодо вдосконалення управління земельними рекреаційними ресурсами в аспектах підвищення ефективності еконо-

мічної діяльності на рівні регіону, зумовили своєчасність та значущість дослідження.

Формулювання цілей статті. Аналіз досліджень та результатів наукових праць, присвячених досліджуваній темі, виявили необхідність розробки методичного підходу до управління рекреаційною діяльністю регіонів України та зумовили формування мети даної статті – обґрунтування організаційно-економічних механізмів управління регіональним розвитком територій з використанням рекреаційних земельних ресурсів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Попри викликам на часі організаційно-управлінський механізм ефективної економічної діяльності в аспектах регіоналізації та децентралізації стали провідними напрямками у локальному і глобальному аспектах інноваційного розвитку нашої держави. В Україні позиціонуються рішення Лісабонського саміту для країн ЄС про широке впровадження програм розвитку регіональної моделі інноваційного розвитку, заснованій на кластерній моделі економіки [1]. Слід також зазначити, що перед Україною стоїть складне завдання створення системи землекористування, яка б поєднувала вільне володіння землею, соціальну справедливість у землекористуванні та ефективне управління територіальним розвитком на основі ресурсів.

Окреслюючи та аналізуючи розвиток галузі землекористування на основі земельних ресурсів певної категорії використання, виокремлюють тенденції розвитку та перспективні напрями подальших досліджень, ґрунтуючись на дослідженні, зокрема земельного законодавства. Земельне законодавство поєднує в собі риси правових контентів (сімейних, процесуальних, адміністративних, приватних тощо) і розглядає питання, хто є повноправним власником і які права стосовно власності має третя особа. Найважливіші зміни, які дозволять об'єднаним територіальним громадам ефективніше використовувати земельні ресурси були запроваджені на початку 2019 року. Внесено зміни до таких нормативно-правових актів, як-от: 1) Земельний Кодекс України [2]; 2) Закону України «Про землеустрій» [3]; 3) Закону України «Про державний земельний кадастр» [4]; 4) Закону України «Про оцінку земель» [5]; 5) Закону України «Про оренду

землі» [6]. Далі розглянемо найважливіші зміни у земельному законодавстві з 01.01.2019 року, де землі колективних сільськогосподарських підприємств, що припинені, вважаються власністю територіальних громад, на території яких вони розташовані. Ці зміни є логічним продовженням земельної децентралізації та надає нові можливості об'єднаним територіальним громадам ефективно управляти земельними ресурсами та наповнювати власні бюджети. Вони покликані врегулювати земельні відносини в Україні в умовах децентралізації влади, повинні роз'яснити спірні моменти, недопущення земельної монополії, підвищення якості земельних масивів та рекреаційних зон [7].

Незаперечно, що тенденції оцінювання, крім виявлення нових напрямів, характеризують подальший розвиток певної галузі на основі земельних ресурсів та передбачають перспективи майбутнього. Ці тенденції прогностичні – це оцінювання теперішнього стану та виявлення проблеми найближчого майбутнього на основі статистичних, аналітичних даних тощо. Також тут варто відмітити, що у 2019 році набрав чинності наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 18 грудня 2018 року № 605 «Про внесення змін до додатка 1 до Порядку нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення», що покращить державний контроль за використанням та охороною земель та забезпечить управління сталим розвитком територій [5; 6]. Резонансно зазначити, що в управлінні земельними ресурсами на місцях, акцентовано увагу на Постанові «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 10.09.2014 р. № 442 [8] та на Наказ Державного комітету України із земельних ресурсів від 18.05.2010 N 376 «Про затвердження Інструкції про встановлення (відновлення) меж земельних ділянок в натурі (на місцевості) та їх закріплення межовими знаками [9].

У контексті вищезазначених нормативних актів, які націлюють на підвищенні якості використання земельних ресурсів та рекреаційних зон, важливо зазначити, що в чинному законодавстві України відсутнє визначення рекреаційних територій. Воно представлено поняттям рекреаційна зона. Однак, очевидним є те, що рекреаційні території поняття ширше, оскільки зони рекреації можуть розміщуватися як на землях спеціально для цього призначених, так і на землях інших категорій (парки на землях населених пунктів, лісо-смуги та лісопарки на землях лісового фонду, тощо). Можна виділити деякі ознаки, властиві цим територіям, спираючись на Земельний кодекс України: «...визначає землі рекреаційного призначення, які використовуються для організації відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів» [2].

У цьому контексті важливо зазначити, що дослідники визначають рекреаційні ресурси – як сукупність природних і антропогенних об'єктів та явищ, які можна використовувати для відпочинку, рекреації, лікування та туризму на даній території [10]. Зазначене дозволяє стверджувати, що рекреація є однією з галузей господарського комплексу, яка ґрунтується на використанні рекреаційних ресурсів і має перспективи для розвитку певного регіону. В усьому світі активно іде процес формування цієї галузі господарського комплексу, яка опирається на певне сполучення ресурсів, має свої зв'язки з іншими галузями й дає відчутний соціально-

економічний ефект. Найсуттєвішим тут є унікальність та своєрідність рекреаційної діяльності й значна складність проблем, пов'язаних із цим глобальним явищем, які потребують залучення різних областей економічної діяльності для вивчення цього явища і вироблення практичних рекомендацій щодо ефективного управління та регулювання економічної діяльності з використанням рекреаційних земельних ресурсів.

У науковій літературі немає однозначного тлумачення змісту, об'єкта впливу і класифікації методів управління. Разом з тим, у розвитку теорії методів управління наявна тенденція підсиленої уваги науковців до факторів (тенденцій) та умов, від яких залежить вибір методів управління. Натомість характерною тенденцією сучасного менеджменту є відмова від класичних принципів менеджменту, що пов'язуються із впливом управління на внутрішні фактори організації, та збільшення уваги до проблем адаптації, гнучкості до постійно змінюваних умов зовнішнього середовища. Важлива в цьому аспекті наукова позиція М. Енрайта, який зазначає, що конкурентні переваги створюються не на наднаціональному або національному рівні, а на регіональному. Натомість, розвиток таких кластерів сприяє зростанню продуктивності праці та ефективності виробництва за рахунок спрощення доступу до постачальників, кваліфікованого персоналу, інформації, обслуговуючих та освітніх центрів. Водночас наявність кластерів стимулює застосування інновацій, створюються пільгові умови для створення нових типів підприємств і товарів [11].

У контексті нашого дослідження та викладу позицій, описаних вище, важливо звернутися до поняття механізму державного управління. Це складна система, призначена для практичного здійснення державного управління та досягнення поставлених цілей, яка має визначену структуру, методи важелі інструменти впливу на об'єкт управління з відповідними правовим, нормативним та інформаційним забезпеченням. Ми погоджуємось О. Федорчак, що складові механізму державного управління певної сфери суспільного розвитку можуть змінюватись залежно від особливостей тієї чи іншої сфери [12]. Отже, в узагальненому сприйнятті організаційно-економічний механізм регіонального управління – це сукупність принципів, методів, форм і засобів впливу на господарську діяльність регіону – це практика управління соціально-економічними процесами регіону в умовах раціонального використання його ресурсів. Таким чином, при визначенні засад функціонування організаційно-економічного механізму ефективної рекреаційної діяльності на основі земельних ресурсів, який повинен враховувати сукупну дію низку об'єктивних і суб'єктивних чинників, які в тій або в іншій мірі визначають реальні умови його реалізації базовим є регіональний підхід.

Принцип регіоналізації у даний час є домінуючим щодо розвитку господарського комплексу та сприяє оптимальному використанню ресурсного потенціалу регіонів для прискорення темпів економічного зростання. Для поліпшення якості управління рекреаційними земельними ресурсами зосередили увагу на досвіді Європи. Зокрема треба зазначити, що органами Ради Європи було сформульовано концептуальні варіанти (моделі) регіоналізації. Такими стали, по-перше, регіоналізація без створення регіонального

рівня, по-друге, регіональна децентралізація, по-третє, політична регіоналізація. Згідно з Радою Європи, перший варіант, не передбачаючи розбудови окремого управлінського рівня між національним і місцевими щаблями урядування, має на меті пристосування вже існуючих інститутів до цілей і завдань регіоналізації. Така модель практикується у більшості країн Європи; при цьому можна відзначити перехідний характер згаданого варіанту й можливість його трансформації до другої моделі.

Другий варіант включає в себе створення субнаціонального регіонального управлінського рівня шляхом перенесення схеми розподілу компетенції, прав і обов'язків місцевого рівня на нові адміністративні інститути, чия влада поширюється на ширший географічний район. Основним завданням цього процесу є посилення контролю за економікою і вдосконалення господарської інфраструктури.

Третій варіант може застосовуватись як самостійно, так і поруч з іншими моделями регіоналізації. Його визначальною рисою є не тільки розбудова регіональної адміністративної ланки управління, але й наділення його значними повноваженнями в політичній галузі [13, с. 53].

Відповідно регіональна політика в системі раціонального використання земельних ресурсів має реалізувати загальнодержавні цілі та створювати умови для формування регіональних моделей, перетворення сфери раціонального використання рекреаційних земельних ресурсів на чинник регіонального соціо-

культурного розвитку. Це свідчить про те, що реалізація управлінських функцій у сфері раціонального використання земельних ресурсів слід розглядати в контенті таких рівнів: загальнодержавному; регіональному або обласному; місцевому (районному, міському, ОТГ); локальному (управління рекреаційними земельними ресурсами), що представлено у таблиці 1. Разом з тим, важливо визначити механізм державного управління в таких аспектах: цільовому, нормативно-правовому, організаційному, економічному та інформаційному. При цьому відмінності між складовими можна визначити наступним чином [14]:

- цільову складову розглядати первинним елементом структури механізму,
- правову частину складової визначити як можливу сукупність режимів функціонування;
- нормативну як розпорядження та рішення місцевих органів влади;
- організаційну як права, обов'язки, компетенції та відповідальність в процесі формування і прийняття управлінських рішень;
- економічну-безпосередньо у вартісному оцінюванні результатів управлінського процесу;
- інформаційна складова має наскрізну дію.

Акцентуємо увагу на тому, що для нашого дослідження цікавою є система створення організаційно-економічного механізму регіонального управління земельними рекреаційними ресурсами на основі кластерного підходу. Визначено, що організаційно-економічний механізм здійснення рекреаційної діяльності

Таблиця 1

Державно-регіональне управління земельними ресурсами

Рівні управління	Суб'єкти управління	Функції управління
Загальнодержавний рівень	Верховна Рада України, Офіс Президента України, Кабінет Міністрів України, Державне агентство земельних ресурсів України, Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру, Центр Державного земельного кадастру та інші органи центральної виконавчої влади	– визначення стратегії розвитку; – координація діяльності центральних органів управління земельними ресурсами та управлінських структур усіх рівнів; – правове регулювання землекористування, контроль за реалізацією державної політики у сфері земельних ресурсів та ведення земельного кадастру; – визначення повноважень органів влади у сфері регулювання землекористування.
Регіональний рівень	Місцеві органи виконавчої влади; органи влади АПК, органи місцевого самоврядування Державний комітет із земельних ресурсів, управління земельними ресурсами обласних, міських державних адміністрацій	– визначення стратегії розвитку земельних ресурсів та ведення земельного кадастру у регіоні; – координація діяльності місцевих органів управління земельними ресурсами та управлінських структур у сфері регулювання землекористування; с– творення регіональної моделі управління земельними ресурсами та їх використання.
Місцевий рівень	Районні, міські органи управління земельними ресурсами, органи управління земельними ресурсами ОТГ	– реалізація державної політики в галузі використання земельних ресурсів та ведення земельного кадастру з урахуванням особливостей соціально-економічного ретриву району, міста ОТГ; – створення кластеру з управління земельними ресурсами їх використання.
Локальний (інституційний) рівень	управління земельними рекреаційними ресурсами та раціонального їх використання	– організація діяльності з управління земельними рекреаційними ресурсами та раціонального їх використання; – забезпечення правового поля управління земельними рекреаційними ресурсами.

Джерело: складено автором на основі [2; 3; 14-16]

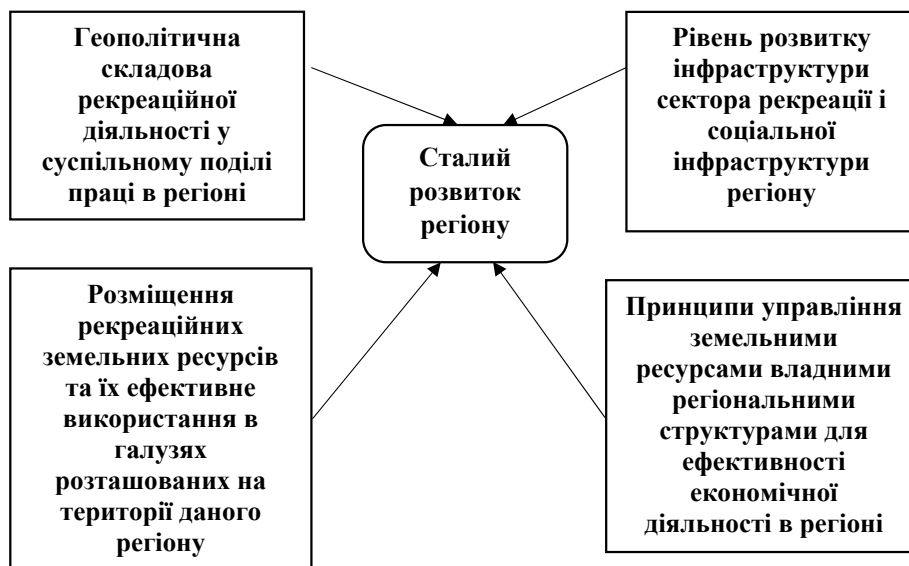

Рис. 1. Передумови забезпечення сталого розвитку регіону на основі кластерного управління рекреаційними земельними ресурсами

Джерело: складено автором на основі [17]

на основі земельних рекреаційних реалізується через певні організаційні структури, які сприяють реалізації інтересів державних, приватних, комунальних підприємств та установи на міжнародному, національному, регіональному і локальному (місцевому) рівнях.

Таким чином, обґрунтовано організаційно-економічний механізм ефективної рекреаційної діяльності на основі кластерного управління рекреаційними земельними ресурсами, який повинен враховувати сукупну дію низку об'єктивних і суб'єктивних чинників, які в тій або в іншій мірі визначають реальні умови його реалізації в контексті сталого розвитку регіону, що представлено нами на рис. 1. Відповідно дослідження регіональних систем сприяє усвідомленню їхньої ролі в загальному контексті розвитку територій в державі та управління ними на основі цільового використання земельних ресурсів з врахуванням важливих складових забезпечення сталого розвитку регіону на основі кластерного управління рекреаційними ресурсами (рис. 1).

Організаційно-економічний механізм управління рекреаційними земельними ресурсами розглядається нами як комплекс дій, спрямованих на прийняття, апробування, активне поширення і розвиток різноманітних підходів до організації діяльності в системі землекористування як у складній соціоекономічній організації. Це передбачає регіональний підхід в управлінні земельними ресурсами, що дає змогу створювати умови для формування регіональних моделей, перетворення сфери раціонального використання рекреаційних земельних ресурсів на чинник регіонального соціокультурного розвитку. Вищезазначене відповідає концепції сервісної держави, тобто функціонування

виконавчої влади і місцевого самоврядування розглядається нами як діяльність щодо надання громадянам рекреаційних послуг на основі рекреаційних ресурсів для забезпечення реалізації їх прав та свобод у сфері землекористування та управління земельними ресурсами в контексті сталого розвитку регіону.

Висновки. Виокремлюючи інструменти організаційно-економічного механізму управління земельними ресурсами територій, вважаємо за потрібне вивчення і врахування національних стратегій розвитку, нормативно-правової бази, певних концепцій розвитку, тощо, оскільки саме вони репрезентують стратегічні напрямки та пріоритети сьогодення. Один із найрозповсюдженіших підходів до виокремлення тенденцій розвитку ґрунтується на еколого-економіко-правових закономірностях в контексті сталого розвитку та специфіці розвитку земельних ресурсів, зокрема рекреаційних ресурсів в регіоні. Важливо зазначити. Що основними напрямками розвитку рекреаційних земельних ресурсів є екологізація економіки та виробничих процесів, захист природного середовища та відновлення природних рекреаційних ресурсів, створення вільних економічних зони та транскордонного співробітництва мережі України [18]. Це слід враховувати, зокрема, при формуванні відповідних оперативних завдань Національної стратегії регіонального розвитку до 2027 року та її інтеграції в інші галузеві програми та стратегії для створення інноваційної моделі збалансованого розвитку індустрії та відпочинку для ефективного управління територіями. Слід взяти до уваги, що саме це сприяє отриманню соціальних та економічних вигод від ефективного використання рекреаційних земельних ресурсів в контексті сталого розвитку регіону.

Список використаних джерел:

1. Оскольський В.В. Кластеризація – вагомий фактор підвищення конкурентоспроможності економіки України. *Економіка України*, 2014. № 11. С. 4-16.
2. Земельний кодекс України: Закон України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III, в редакції від 9 серпня 2019 р. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (дата звернення: 11.10.2024).

3. Про Землеустрій: Закон України № 858-IV від 22 травня 2003 року URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5673-224> (дата звернення: 11.10.2024).
4. Про державний земельний кадастр: Закон України № 3613-17 від 04.06. 2017 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3613-17> (дата звернення: 21.10.2024).
5. Про оцінку земель: Закон України № 1378-IV від 11.12.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-15-67> (дата звернення: 21.10.2024).
6. Про оренду землі: Закон України № 161-XIV від 06.10.1998 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 21.04.2024).
7. Про державний контроль за використанням та охороною земель: Закон України № 963-15 від 28.12.2015 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/963-15> (дата звернення: 05.10.2024).
8. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади Постанова від 10.09.2014р № 442 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0393-98>. (дата звернення: 10.10.2024).
9. Наказ Державного комітету України із земельних ресурсів від 18.05.2010 № 376 «Про затвердження Інструкції про встановлення (відновлення) меж земельних ділянок в натурі (на місцевості) та їх закріплення межовими знаками URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0391-10> (дата звернення: 11.10.2024).
10. Булишева Д.В Теоретико-організаційні напрямки екологізації розвитку курортно-рекреаційних територій Азово-Чорноморського регіону. *Економічні інновації*. 2013. Випуск № 53. С. 34–41.
11. Enright M.J. Why Clusters are the Way to Win the Game? *World Link*. 1992. № 5. Р. 24–25.
12. Федорчак О.В. Класифікація механізмів державного управління. *Демократичне врядування: електронний журнал*. 2008. URL: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DeVr/200801/O_Fedorchak.pdf (дата звернення: 11.10.2024)
13. Грищенко І.М. Зарубіжний досвід регулювання соціально-економічного розвитку регіонів. Актуальні питання публічного управління та адміністрування в контексті реалізації адміністративної реформи: *матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції*. Умань. 2018. С. 52–54.
14. Приходченко Л.Л. Структура механізмів державного управління: взаємозв'язок компонентів та вплив факторів на ефективність. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2009. Вип. 2, С. 108–110.
15. Волощенко В.М. Удосконалення механізмів державного управління розвитком ринку рекреаційних послуг: українські реалії в контексті європейської інтеграції. *Вісник НАДУ при Президентові України*. 2016. № 2. С. 93–99.
16. Можайкіна Н.В., Островський І.А. Управління сталим розвитком регіонів в умовах децентралізації: досвід країн ЄС та України. *Економічна теорія та право: збірник наукових праць*, 2022. №2 (49). С. 8–27.
17. Вакуленко В.М. Орлатий М.К., Куйбіда В.С. Основи регіонального управління в Україні. Київ : НАДУ, 2012. 576 с.
18. Рекурн А. Дві сторони земельної децентралізації: позитивні норми і нові корупційні ризики. URL: <http://agroportal.ua> (дата звернення: 10.10.2024).

References

1. Oskolskyi V. V. (2014) Rekomendatsii Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii «Klasteryzatsiia – vahomyi faktor pidvyshchennia konkurentospromozhnosti ekonomiky Ukrainy» [Recommendations of the International Scientific and Practical Conference "Clusterization is a significant factor in predicting the competitiveness of the Ukrainian economy"]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*. vol 11, pp. 4–16. (in Ukrainian)
2. Zemelnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 25 zhovtnia 2001 r. № 2768-III [Land Code of Ukraine: Law of Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (accessed October 11, 2024).
3. Pro Zemleustrii: Zakon Ukrainy № 858-IV vid 22 travnia 2003 roku [About Land Management: Law of Ukraine No. 858-IV of May 22, 2003]. Available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5673-224> (accessed October 11, 2024).
4. Pro derzhavnyi zemelnyi kadastr: Zakon Ukrainy № 3613-17 vid 04.06. 2017 r. [On the state land cadastre: Law of Ukraine No. 3613-17 dated 04.06. 2017]. Available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3613-17> (accessed October 11, 2024).
5. Pro derzhavnyi zemelnyi kadastr: Zakon Ukrainy № 3613-17 vid 04.06. 2017 r. [On land valuation: Law of Ukraine No. 1378-IV dated 11.12.2003]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-15-67> (accessed October 11, 2024).
6. Pro orendu zemli: Zakon Ukrainy № 161-XIV vid 06.10.1998 r. [On land lease: Law of Ukraine No. 161-XIV of October 6, 1998]. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua> (accessed October 11, 2024).
7. Pro derzhavnyi kontrol za vykorystanniam ta okhoronoiu zemel: Zakon Ukrainy № 963-15 vid 28.12.2015 r. [On state control over the use and protection of land: Law of Ukraine No. 963-15 of 12/28/2015]. Available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/963-15> (accessed October 11, 2024).
8. Pro optymizatsiiu systemy tseentralnykh orhaniv vykonavchoi vlady Postanova vid 10.09.2014r № 442 [Resolution No. 442 dated September 10, 2014, on the optimization of the system of central executive bodies]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0393-98> (accessed October 11, 2024).
9. Nakaz Derzhavnoho komitetu Ukrainy iz zemelnykh resursiv vid 18.05.2010 N 376 «Pro zatverdzhennia Instruksii pro vstanovlennia (vidnovlennia) mezh zemelnykh dilianok v naturi (na mistsevosti) ta yikh zakriplennia mezhovymy znakamy [Order of the State Committee of Ukraine on Land Resources dated 18.05.2010 N 376 "On the approval of the Instructions on establishing (restoring) the boundaries of land plots in kind (on the ground) and fixing them with boundary markers]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0391-10> (accessed October 11, 2024).
10. Bulysheva D. V. (2013) Teoretyko-orhanizatsiini napriamky ekolohizatsii rozvytku kurortno-rekreatsiinykh terytorii Azovo-Chornomorskoho rehionu [Theoretical and organizational directions of greening the development of resort and recreation areas in the Azov-Black Sea region]. *Ekonomichni innovatsii – Economic innovations*. vol. 53, pp. 34–41. (in Ukrainian)
11. Enright M. J. (1992) Why Clusters are the Way to Win the Game? *World Link*, vol. 5, pp. 24–25.
12. Fedorchak O. V. (2008) Klasyfikatsiia mekhanizmiv derzhavnogo upravlinnia [Classification of state management mechanisms]. *Demokratychnе vriaduvannia: elektronnyi zhurnal – Democratic governance: an electronic journal*. Available at: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DeVr/200801/O_Fedorchak.pdf (accessed October 11, 2024).

13. Hryshchenko I. M. (2018) Zarubizhnyi dosvid rehuliuвання sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv [Foreign experience of regulation of socio-economic development of regions]. Aktualni pytannia publichnoho upravlinnia ta administruvannia v konteksti realizatsii administratyvnoi reformy: materialy Vseukrainskoi naukovo praktychnoi internet-konferentsii – Current issues of public management and administration in the context of the implementation of administrative reform: materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Internet Conference. Uman. P. 52–54. (in Ukrainian)
14. Prykhodchenko L. L. (2009) Struktura mekhanizmiv derzhavnoho upravlinnia: vzaiemozviazok komponentiv ta vplyv faktoriv na efektyvnist [The structure of public administration mechanisms: the interrelationship of components and the influence of factors on efficiency]. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine*, vol. 2, pp. 108–110. (in Ukrainian)
15. Voloshchenko V. M. (2016) Udoskonalennia mekhanizmiv derzhavnoho upravlinnia rozvytkom rynku rekreatsiinykh posluh: ukraïnski realii v konteksti yevropeiskoi intehratsii [Improving the mechanisms of state management of the development of the recreational services market: Ukrainian realities in the context of European integration]. *Visnyk NADU pry Prezydentovi Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine*, vol. 2, pp. 93–99. (in Ukrainian)
16. Mozhaikina N. V., Ostrovskiy I. A. (2022) Upravlinnia stalym rozvytkom rehioniv v umovakh detsentralizatsii: dosvid krain YeS ta Ukrainy [Management of sustainable development of regions in conditions of decentralization: experience of EU countries and Ukraine]. *Ekonomichna teoriia ta pravo: zbirnyk naukovykh prats – Economic theory and law: a collection of scientific papers*, vol. 2(49), pp. 8–27. (in Ukrainian)
17. Vakulenko V. M., Orlatyi M. K., Kuibida V. S. (2012) Osnovy rehionalnoho upravlinnia v Ukraini [Basics of regional management in Ukraine]. Kyiv: NADU. (in Ukrainian)
18. Rekun A. Dvi storony zemelnoi detsentralizatsii: pozytyvni normy i novi koruptsiini ryzyky [Two sides of land decentralization: positive norms and new corruption risks]. Available at: <http://agroportal.ua> (accessed October 15, 2024).